

یادداشتهای قرآنی

دکتر فریدون سیامک‌نژاد

از این رو، در آیه فوق، سه دستور مهم به پیامبر اسلام (ص) می‌دهد، که در حقیقت، دستوراتی است عمومی و همگانی، هر چند مخاطب شخص پیامبر (ص) است. در مورد صبر چنین می‌فرماید که:

۱. صبر و شکیبایی پیشه کن که وعده خدا حق است. در برابر عناد و لجاجت دشمنان و کار شکنی آنان صبر کن.
۲. در مقابل نادانی جمعی از دوستان و سهل‌انگاری و احياناً آزار آنان صبر پیشه نما.
۳. در برابر تمایلات نفس و هوس‌های سرکش و خشم و غضب نیز شکیبایی نما.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَ
سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ (آیه ۵۵
سوره غافر)

پس (ای پیامبر!) صبر و شکیبایی پیشه کن، که وعده خدا حق است و برای گناهت استغفار کن و هر صبح و شام تسبیح و حمد پروردگارت را به جا آور.

یادآوری

یکی از عوامل پیروزی انسان، صبر و شکیبایی در برابر مشکلات و نارسایی‌ها است.

در سینه‌های‌شان فقط تکبر (و غرور) است و هرگز به خواسته خود نخواهند رسید. پس به خدا پناه بر که او شنوا و بینا است.

یادآوری

همان‌گونه که بارها متذکر شده‌ایم، سرچشمه همه مخالفت‌ها با توحید و معاد، کبر و غرور و خود محوری است. چرا که افراد متکبر و خودخواه، به خاطر علاقه شدید به خویشان و در واقع، خود شیفتگی، به دیگران اعتنا ندارند. افکار خود را حق و نظرهای دیگران را هرچه باشد، باطل می‌پندارند. از این‌رو، روی سخنان باطل خود، ایستادگی به خرج می‌دهند.

منظور از آیات الله که آن‌ها در مورد آن مجادله می‌کردند، معجزه‌ها و آیه‌های قرآن مجید و بحث‌های مربوط به مبدأ و معاد است، که گاه آن را سحر می‌خواندند، گاه نشانه جنون می‌دانستند و زمانی نیز، افسانه‌های پیشینیان خطاب می‌کردند.

بعضی از مفسران، کبر را در آیه فوق به معنی حسد تفسیر کرده‌اند و عامل مجادله آن‌ها را، حسادت‌شان نسبت به پیامبر (ص) و مقام معنوی و ظاهری او می‌دانند، در حالی که کبر در لغت به این معنی نیست ولی ممکن است ملازم آن باشد. چرا که افراد متکبر و خود محور، معمولاً حسود نیز هستند. همه مواهب را برای خود می‌خواهند و از این که دیگران از آن بهره گیرند، ناراحت می‌شوند.

خلاصه، کلید پیروزی تو در تمامی زمینه‌ها، همان‌گونه که اشاره کردیم، صبر و استقامت است. بدان که وعده خداوند در مورد پیروزی تو و امت، تخلف‌ناپذیر است. این ایمان به حقانیت وعده الهی، تو را در مسیری که برگزیده‌ای، دل‌گرم و پُر استقامت می‌کند و تحمل ناملایمات را بر تو و مؤمنان آسان می‌سازد.

واقعیت مسأله این است که تمام پیروزی‌هایی که نصیب پیامبر (ص) و مسلمانان نخستین شد، در سایه همین صبر و استقامت بود. امروز نیز بدون آن، غلبه بر دشمنان فراوان و مشکلات زیاد ممکن نیست. در ادامه آیه نیز می‌فرماید که برای گناهان خود استغفار کن.

در آخرین دستور نیز چنین می‌فرماید که هر صبح و شام، تسبیح و حمد پروردگار خود را به جا آور.

به هر حال این سه دستور جامع، در زمینه خود سازی و آمادگی برای پیروزی‌ها، در سایه لطف الهی است و این زاد و توشه‌ای در مسیر وصول به اهداف بزرگ می‌باشد (جمعه ۹۹/۸/۲۳).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ
إِنَّ فِي صُدُورِهِمْ الْإِكْبِرُ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ
هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (آیه ۶۵ سوره غافر)

کسانی که در آیات خداوند بدون دلیلی که برای آن‌ها آمده باشد، ستیزه‌جویی می‌کنند،

خداوند تبارک و تعالی در قرآن مجید به صور مختلف، بین افراد جاهل و ناآگاه و مؤمنان صالح، فرق گذاشته است.

از این رو، در آیه فوق، در یک مقایسه روشن وضع حال این منکران جاهل را در مقابل مؤمنان آگاه، روشن ساخته و چنین می‌گوید که نابینا و بینا، هرگز مساوی نیستند. هم چنین کسانی که ایمان آورده‌اند و عمل صالح انجام داده‌اند، با بدکاران، یکسان نخواهند بود، اما شما بر اثر خودخواهی و جهل، کمتر متذکر می‌شوید.

نابینا همان آدم نادان و بی‌خبری است که پرده‌های کبر و غرور، بر چشمانش افتاده و اجازه درک حقایق را به او نمی‌دهد. بینا نیز کسی است که در پرتو نور علم و استدلال‌های منطقی، حق را مشاهده می‌کند. آیا این دو با هم برابر هستند؟! کلام آخر این که، افراد بینا، هم کوچکی خود را می‌بینند و هم عظمت جهان اطراف خویش را نظاره می‌نمایند. به همین دلیل به موقعیت و قدر خویش واقف هستند اما افراد نابینا، نه موقعیت خود را در زمان و مکان می‌دانند و نه جهان اطراف خویش را می‌بینند. به همین جهت است که همیشه در ارزیابی وجود خویش خطا می‌کنند و گرفتار کبر و غرور می‌گردند. همین کبر و غرور هم، آن‌ها را به زشت کاری وادار می‌سازد.

این هم امکان دارد که ایمان و عمل صالح، چشم دل را بینا می‌کند و کفر و

سپس آیه می‌فرماید که آن‌ها هرگز به منظور خود نخواهند رسید. هدف آن‌ها این است که خود را بزرگ ببینند، فخر بفروشند و بر جامعه حکومت کنند اما جز ذلت و زیر دست بودن، بهره‌ای نخواهند گرفت.

در پایان آیه نیز به پیامبر (ص) دستور می‌دهد که از شر این‌گونه افراد مغرور و خودخواه و بی‌منطق به خدا پناه ببرد، چرا که او، شنوا و بینا است.

هم سخنان بی‌اساس آن‌ها را می‌شنود و هم توطئه‌ها و اعمال زشت‌شان را می‌بیند. نه تنها پیامبر اسلام (ص)، که همه رهروان راه حق، باید در طوفان‌های حوادث و در برابر ستیزه جویان بی‌منطق، خود را به خدا بسپارند (شنبه ۹۹/۸/۲۴).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءَ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ (آیه ۸۵ سوره غافر)

هرگز نابینا و بینا یکسان نیستند. هم چنین کسانی که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده‌اند، با بدکاران یکسان نخواهند بود. اما کمتر متذکر می‌شوید.

یادآوری

مقایسه افرادی که منکر توحید و معاد و آیات الهی بوده‌اند، با مؤمنان آگاه، به کرات در قرآن مجید آمده و به شکل‌های گوناگون با هم مقایسه شده‌اند. به عبارتی،

اعمال زشت، آدمی را نابینا می‌سازد و حس تشخیص حق را از باطل، از او می‌گیرد (یک‌شنبه ۹۹/۸/۲۵).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ (آیه ۶۶ - سوره غافر)

پروردگار شما گفته است: مرا بخوانید تا (دعای) شما را بپذیرم. کسانی که از عبادت من تکبر می‌ورزند، به زودی با ذلت وارد دوزخ می‌شوند.

یادآوری

دعا به درگاه ایزد یکتا، چنانچه از روی خلوص نیت باشد، مستجاب شده و خداوند خواسته بندگان مخلص خود را بر آورده می‌سازد. تکبر و خودخواهی در برابر درخواست از خداوند تبارک و تعالی، نه تنها در دنیا باعث خسران و تباهی می‌شود، بلکه در آخرت نیز، این‌گونه افراد به عذاب الهی دچار شده، وارد دوزخ می‌شوند.

از این رو، در آیه فوق چنین می‌فرماید که پروردگار شما گفته است: مرا بخوانید تا دعای شما را بپذیرم. کسانی که از عبادت من تکبر می‌ورزند، به زودی با ذلت وارد دوزخ می‌شوند

از آیه فوق چند نکته استفاده می‌شود:
۱. دعا کردن، محبوب الهی و خواست خود او است.

۲. بعد از دعا وعده اجابت داده شده ولی می‌دانیم این وعده، وعده‌ای مشروط بوده و مطلق نیست. دعایی به هدف اجابت می‌رسد که شرایط لازم در دعا، دعا کننده و مطلبی که مورد تقاضا است، جمع باشد.

به عبارتی، باید گفته شود که اولاً دعا باید از روی خلوص نیت باشد. در ثانی دعا کننده باید مؤمن و صالح بوده و خدا شناسی واقعی و قلبی باشد. ثالثاً مطلب مورد درخواست باید عقلایی و منطقی باشد.

۳. دعا خود یک نوع عبادت است، چرا که در ذیل آیه، واژه عبادت بر آن اطلاق شده است.

در مورد دعا به درگاه خداوند، روایات متعددی وجود دارد، که از جمله آن‌ها، روایتی از امام صادق (ع) است که می‌فرماید: نزد خدا مقامی است که جز با دعا و تقاضا نمی‌توان به آن رسید و اگر بنده‌ای دهان خود را از دعا فرو بندد و چیزی تقاضا نکند، چیزی به او داده نخواهد شد. پس از خدا بخواه تا به تو عطا شود، چرا که هر دری را بکوبید و اصرار کنید، سرانجام گشوده خواهد شد و جواب خواهد داد (دوشنبه ۹۹/۸/۲۶).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الَّيْلَ لَتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ (آیه ۱۶ - سوره غافر)

خداوند کسی است که شب را برای شما آفرید تا در آن بیاسایید و روز را روشنی بخش قرار

این نظام دقیق شب و روز و برنامه متناوب نور و ظلمت، یکی از نمونه‌های فضل و کرم پروردگار بر بندگان است و از عوامل مهم حیات انسان‌ها و موجودات زنده است. اگر نور نبود، حیات و زندگی و حرکت وجود نداشت و اگر تاریکی متناوب نبود، شدت نور، همه موجودات را خسته و ناتوان و فرسوده می‌کرد و گیاهان را می‌سوزانید و نابود می‌ساخت ولی اکثر مردم از کنار این مواهب عظیم الهی بی‌توجه می‌گذرند و شکر او را به جا نمی‌آورند. اگر انسان چشمی بینا و قلبی دانا داشته باشد، که خوان نعمت بی‌دریغ الهی را که همه جا گسترده است ببیند و باران رحمت بی‌حسابش را که همه جا رسیده، مشاهده کند، بی‌اختیار زبان به شکر و ثنای او می‌گشاید و خود را در مقابل این همه عظمت و رحمت، کوچک و مدیون می‌بیند.

از خداوند می‌خواهیم که به ما توفیق دهد تا شاکر نعمت‌های او باشیم. از درگاهش مسئلت می‌نماییم که مصلحان و رهبران جامعه را طوری هدایت فرماید که در گفتار و کردار خویش، مروج پاک دستی و امانت‌داری بوده، اجتماع و مردم را به تقوای الهی، تشویق و ترغیب نمایند (سه‌شنبه ۹۹/۸/۲۷).
ایام‌تان به کام، عاقبت‌تان ختم به خیر.
التماس دعا

داد. خداوند نسبت به مردم، صاحب فضل و کرم است ولی بیشتر مردم شکرگزاری نمی‌کنند.

یادآوری

همان‌گونه که ملاحظه فرمودید، در آیه قبل راجع به دعا و شرایط آن صحبت کردیم و اشاره داشتیم که اگر خداوند تبارک و تعالی از روی خلوص نیت خوانده شود، اجابت خواهد کرد. واقعیت مسأله این است که تقاضای از خدا، فرع بر معرفت خداوند است. به همین دلیل است که در آیه فوق از حقایقی سخن می‌گوید که سطح معرفت آدمی را بالا می‌برد و یکی از شرایط دعا را که امید به اجابت است، افزایش می‌دهد. می‌فرماید: خداوند کسی است که شب را برای شما آفرید تا در آن بیاسایید. چرا که تاریکی شب از یک سو، موجب تعطیل قهری برنامه‌های روزانه است و از سوی دیگر، خود تاریکی آرام بخش و مایه استراحت تن و اعصاب و روح است و نور نیز مایه جنبش و حرکت می‌باشد. از این رو، به دنبال آن می‌افزاید: و روز را روشنی بخش قرار داد. یعنی این که محیط زندگی انسان‌ها را روشن می‌سازد و برای هرگونه فعالیت آماده می‌کند. سپس اضافه می‌نماید که خداوند نسبت به مردم، صاحب فضل و کرم است، هر چند اکثر مردم، شکرگزاری نمی‌کنند.